

Β. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ Γ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ε. ΝΑΝΟΥΡΗ Α.Μ. ΠΑΝΤΑΖΗ

ΠΛΑΤΩΝΑ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ
ΜΕΣΗΣ & ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Ε. ΣΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

Πρόλογος

Αρχαία Ελληνικά Γ΄ Λυκείου

Θεωρητικής Κατεύθυνσης

Στα πλαίσια των αυξημένων πλέον απαιτήσεων στο Λύκειο το παρόν βιβλίο φιλοδοξεί να καταστεί πολύτιμος οδηγός και αρωγός στη μελέτη του μαθήματος Αρχαία *Ελληνικά*, Φιλοσοφικός Λόγος της Γ΄ Λυκείου Θεωρητικής Κατεύθυνσης, τόσο για τον μαθητή όσο και για τον εκπαιδευτικό. Η έκδοσή του εντάσσεται στις προσπάθειές μας για την προαγωγή των κλασικών γραμμάτων, καθώς και τη συστηματική και με παιδαγωγικό χαρακτήρα διδασκαλία τους.

Το σχολικό εγχειρίδιο Αρχαία *Ελληνικά*, Φιλοσοφικός Λόγος της Γ΄ Λυκείου Θεωρητικής Κατεύθυνσης στοχεύει να εξοικειώσει τους μαθητές με την αρχαία ελληνική φιλοσοφία και ειδικότερα με το έργο δύο κορυφαίων εκπροσώπων της, του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη.

Η λέξη *Φιλοσοφία* απαντά στη γραπτή ελληνική παράδοση σποραδικά κατά τον 5^ο αιώνα π.Χ. Παράγεται από το ρήμα *φιλοσοφῶ* (ετυμολογικώς σύνθετος ρηματικός τύπος που προέρχεται από το αρχαίο ελληνικό *φιλεῖν* και τη λέξη σοφία) και σημαίνει «αγάπη για τη σοφία». Η λέξη *σοφία* απαντά για πρώτη φορά στον Όμηρο και στον Ησίοδο και σημαίνει ικανότητα στο οποιοδήποτε επάγγελμα ή σε οποιαδήποτε τέχνη, όπως του ναυπηγού ή του ποιητή. Γενικότερα, *σοφία* σήμαινε ενδιαφέρον για τη γνώση αλλά και φρόνηση, ορθή κρίση για διάφορα πράγματα στη ζωή ή ακόμη ικανότητα για να λαμβάνει κάποιος πρακτικές αποφάσεις. Λέγεται ότι ο Ηρόδοτος χρησιμοποίησε πρώτος τον ρηματικό τύπο *φιλοσοφεῖν* αναφερόμενος στα ταξίδια που έκανε ο Σόλων, αναζητώντας τη γνώση, για να ικανοποιήσει την περιέργειά του.

Η *Φιλοσοφία* είναι είδος πεζού λόγου που φτάνει στην ύψιστη τελειότητά της την κλασική εποχή. Γεννιέται στην Ιωνία κατά τον 6^ο αιώνα π.Χ., όταν ένας νέος ορθολογικός τρόπος εξήγησης του κόσμου χρησιμοποιείται από μία ομάδα στοχαστών, τους Προσωκρατικούς. Κατά την πρώτη περίοδο η Φιλοσοφία είναι φιλοσοφία της φύσης και τα κέντρα των φιλοσοφικών αναζητήσεων βρίσκονταν στην

Ιωνία και την Μεγάλη Ελλάδα. Κατά την κλασική περίοδο η φιλοσοφία από τη φύση στρέφεται στον άνθρωπο και στα δημιουργήματα του πνεύματός του.

Έχουν δοθεί αρκετοί ορισμοί της φιλοσοφίας κατά την αρχαιότητα που περιγράφουν την ουσία της, δηλαδή τι είναι φιλοσοφία. Έτσι, η φιλοσοφία έχει ορισθεί ως γνώση των όντων, έρευνα των αρχών και των πρώτων αιτιών των φαινομένων, μελέτη θανάτου, γνώση των θείων και ανθρώπινων πραγμάτων. Η φιλοσοφία έχει ορισθεί και ως *τέχνη των τεχνών και επιστήμη των επιστημών*. Πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι οι σύγχρονες θετικές επιστήμες (Μαθηματικά, Φυσική, Χημεία, Αστρονομία κ.ά.) αλλά και μεταγενέστερες θεωρητικές (Ψυχολογία, Κοινωνιολογία κ.ά.) ξεπήδησαν από τον φιλοσοφικό στοχασμό.

Ως επιστήμη η *Φιλοσοφία* διαιρείται σε επιμέρους κλάδους και υποενότητες, καλύπτοντας έτσι μια τεράστια θεματική που απλώνεται σε όλο το εύρος του σύγχρονου επιστημονικού κόσμου, είτε πρόκειται για Θετικές, είτε για Θεωρητικές, είτε για Τεχνολογικές επιστήμες. Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα έχουν γίνει πολλές προσπάθειες να δοθεί ένας σαφής και ικανοποιητικός ορισμός της φιλοσοφίας, πράγμα που φανερώνει ότι είναι δύσκολο να οριστεί. Στην καθημερινή γλώσσα *φιλοσοφία* σημαίνει την προσωπική στάση των ανθρώπων απέναντι στα καθημερινά προβλήματα, αλλά και στις δυσκολίες της ζωής. Είναι ένας αδιάκοπος προβληματισμός και διδάσκει στον άνθρωπο να θέτει ερωτήματα, να αγαπάει την αλήθεια, να προσπαθεί να διαπλάσει τον χαρακτήρα και τη συμπεριφορά του. Η φιλοσοφία για τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη, που μελετώνται στο παρόν βιβλίο, είναι στάση απορίας και θαυμασμού απέναντι στον κόσμο και στα φαινόμενά του. Ταυτίζεται με τη θεωρία, δηλαδή τη χωρίς ιδιοτέλεια μελέτη του είδους των πραγμάτων, και δεν έχει σχέση με την πρακτική γνώση. Ο φιλόσοφος είναι ο άνθρωπος που αναζητεί την ουσία των πραγμάτων, αλλά και αυτός που θεμελιώνει μια τέχνη του βίου, δηλαδή έναν τρόπο ζωής.

Στο τμήμα του παρόντος εγχειριδίου που αφιερώνεται στον Πλάτωνα ανθολογούνται αποσπάσματα από τους διαλόγους *Πρωταγόρας* και *Πολιτεία*. Από τον διάλογο *Πρωταγόρας*, που γράφτηκε στην πρώιμη περίοδο της συγγραφικής δραστηριότητας του Πλάτωνα (μετά το 399 π.Χ.), παρατίθεται ο μύθος του σοφιστή Πρωταγόρα για τη δημιουργία του ανθρώπινου είδους και η συνεχόμενη λογική επιχειρηματολογία του, που στόχο έχει να αποδείξει το διδακτό της αρετής. Στις επτά ενότητες που αναλύονται στο παρόν βιβλίο (318E-326E), σύμφωνα με την διδακτέα-εξεταστέα ύλη που ανακοινώθηκε από το Υπουργείο Παιδείας, η σχετικότητα της

σοφιστικής αντιπαρατίθεται για ακόμη μια φορά με το απόλυτο, το αταλάντευτο και απαρέγκλιτο της σοκρατικής σκέψης.

Στην Πλατωνική *Πολιτεία*, ο Σωκράτης και άλλοι εξέχοντες Αθηναίοι και ξένοι συζητούν τη σημασία της δικαιοσύνης και εξετάζουν κατά πόσο είναι πιο ευτυχισμένος ένας δίκαιος άνθρωπος από έναν άδικο, κατασκευάζοντας μια φανταστική πολιτεία, την *Καλλίπολιν*, με φιλόσοφους-βασιλείς. Επίσης, συζητείται η "Περί Ιδεών" θεωρία του Πλάτωνα, η διαμάχη ανάμεσα στη φιλοσοφία και την ποίηση και η αθανασία της ψυχής. Στις τρεις ενότητες που ανθολογούνται στο παρόν βιβλίο (514A-515A, 519B-520A), σύμφωνα με την διδακτέα-εξεταστέα ύλη που ανακοινώθηκε από το Υπουργείο Παιδείας, παρουσιάζεται, αποσυμβολίζεται και ερμηνεύεται η *Αλληγορία του Σπηλαίου*, με την οποία ο Πλάτωνας εξηγεί τη *Θεωρία των Ιδεών* του.

Μέσα από τα παραπάνω κείμενα οι μαθητές εξοικειώνονται με βασικές όψεις της πολιτικής σκέψης των Σοφιστών και του Πλάτωνα και καλούνται να συνειδητοποιήσουν τις μεταξύ τους διαφορές.

Το τμήμα του εγχειριδίου που αφορά στον Αριστοτέλη περιέχει αποσπάσματα από τα συγγράμματά του *Ηθικά Νικομάχεια* και *Πολιτικά*, με σκοπό να γνωρίσουν οι μαθητές βασικά στοιχεία της ηθικής και πολιτικής φιλοσοφίας του Αριστοτέλη. Τα αποσπάσματα που ανθολογούνται από τα *Ηθικά Νικομάχεια* (B1,1-8, B3,1-2, B6,1-16,) ανήκουν στην ηθική φιλοσοφία του, προέρχονται από το δεύτερο βιβλίο και αφορούν τον αριστοτελικό ορισμό της αρετής ως έξης και μεσότητας. Η κάθε αρετή κατά τον Αριστοτέλη είναι αφενός *ἕξις* προαιρετική, αφετέρου *μεσότητα*, είναι δηλαδή το μέσον ανάμεσα στα δύο άκρα, την υπερβολή και την έλλειψη, που έχουν και τα δύο αρνητικό χαρακτήρα. Έτσι, η ευδαιμονία βρίσκεται πάντοτε στην επιλογή της μέσης οδού μεταξύ δύο ακραίων προοπτικών, της υπερβολής και της έλλειψης. Ο Αριστοτέλης υποστήριξε ότι μεταξύ της ευδαιμονίας και της αρετής υπάρχει ουσιαστική σχέση. Δεν θα μπορεί να είναι κανείς ευτυχισμένος χωρίς να είναι ενάρετος. Ένας φαύλος άνθρωπος δεν μπορεί να είναι ευτυχισμένος. Για τον Αριστοτέλη, η ευδαιμονία είναι ενέργεια της ψυχής σύμφωνα με την αρετή.

Τα αποσπάσματα που ανθολογούνται από τα *Πολιτικά* (A1,1, A2,5-6/10-16, Γ1,1-4/6/12, Γ7,1-3/5, Γ11,1-4, Δ4,22-26, θ2,1-4) ανήκουν στην πολιτική φιλοσοφία του Αριστοτέλη, με την οποία συμπλήρωσε την ηθική φιλοσοφία του, κυρίως στην κοινωνική της διάσταση. Όρισε την πολιτική ως τέχνη του οργανωμένου ομαδικού βίου των ανθρώπων και είναι αυτός που χαρακτήρισε τον άνθρωπο *«φύσει πολιτικόν*

ζῶον». Ἐτσι, δίδαξε ότι ο άνθρωπος μέσα σε μια πολιτική κοινωνία μπορεί να επιτύχει την ηθική τελείωσή του και ότι οι σκοποί του ατόμου και του συνόλου ταυτίζονται στην οργανωμένη κοινωνία και πραγματώνονται με τον καλύτερο δυνατό τρόπο μέσα σ' αυτήν. Πιο συγκεκριμένα, στα δέκα αποσπάσματα συζητούνται η προέλευση και η εξέλιξη της ανθρώπινης κοινωνικής οργάνωσης, ο ορισμός του πολίτη, ο ορισμός της πόλης, ο ορισμός του πολιτεύματος, η αριστοτελική ταξινόμηση των ορθών πολιτευμάτων και των παρεκκλίσεων τους, τα είδη της δημοκρατίας και οι στόχοι της παιδείας.

Το παρόν βιβλίο, βάσει του αναλυτικού προγράμματος σπουδών, στοχεύει μέσα από την παρουσίαση και την ανάλυση των φιλοσοφικών κειμένων να γνωρίσουν οι μαθητές της Γ' Λυκείου - και γενικά οι αναγνώστες - την πνευματική δημιουργία των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων, με την οποία συνδέεται άρρηκτα ο νεοελληνικός πολιτισμός. Να ανακαλύψουν και να εκτιμήσουν τη λογοτεχνική αξία των έργων των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων κατά τη διδασκαλία τόσο από το πρωτότυπο, όσο και από μετάφραση, στο βαθμό που αυτή, με την ποιότητά της, διασώζει τους εκφραστικούς τρόπους του αρχαίου κειμένου και με τη σειρά της αποτελεί ένα νέο λογοτεχνικό κείμενο. Να ασκηθούν οι μαθητές στην αναλυτική ερμηνευτική προσέγγιση του αρχαίου κειμένου. Να κατανοήσουν ότι το νόημα μιας λέξης καθορίζεται από τα συμφραζόμενα και το είδος λόγου στο οποίο ανήκει. Να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές ότι τα κείμενα, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, αποκτούν νόημα μέσω του διαλόγου των συντακτών τους, ενώ η επιβίωσή τους εξαρτάται από τον τρόπο που τα προσλαμβάνουν οι αναγνώστες τους. Να ενεργοποιηθεί η προσωπική και ελεύθερη κρίση των μαθητών για τη σημασία ενός έργου σε σχέση με την επικαιρότητα, τα προσωπικά τους βιώματα και τις αντιλήψεις.

Στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να δοθούν ορισμένα στοιχεία σχετικά με τη δομή και τη φιλοσοφία διαμόρφωσης του υλικού του παρόντος εγχειριδίου, που παρουσιάζει και αναλύει, εξαντλητικά, την ύλη του αντίστοιχου σχολικού βιβλίου. Στην αρχή προτάσσεται εισαγωγή με βάση το αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών της Γ' Λυκείου, η οποία ενημερώνει τον αναγνώστη για τις φιλοσοφικές ιδέες και τα μεθοδολογικά εργαλεία του Σωκράτη, των Σοφιστών, του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη σε συνδυασμό με κάποια βιογραφικά στοιχεία για τους δύο τελευταίους και σύντομη κατατόπιση για το περιεχόμενο των τεσσάρων έργων που ανθολογούνται στην ύλη.

Το εγχείρημα αυτό στο σύνολό του διαιρείται σε τέσσερα βιβλία, στο καθένα από τα οποία αντιστοιχεί ένα έργο. Κάθε βιβλίο διαιρείται σε ενότητες με βάση τη δομή του σχολικού εγχειριδίου. Κάθε ενότητα απαρτίζεται από έξι επιμέρους ενότητες. Αρχικά, παρουσιάζεται το πρωτότυπο κείμενο σε αντιστοιχία με τη μετάφραση, που είναι σε τέτοιο βαθμό ακριβής, που λειτουργεί ως ένα ακόμα πρωτότυπο. Η δεύτερη επιμέρους ενότητα περιλαμβάνει τη νοηματική απόδοση του κειμένου, κατατοπίζοντας τον αναγνώστη σύντομα και σχεδόν διαγραμματικά για το περιεχόμενο του πρωτότυπου που αναλύεται. Τα ετυμολογικά σχόλια και οι ομόρριζες - παράγωγες λέξεις της ν.ε. απαρτίζουν την τρίτη κατά σειρά επιμέρους ενότητα. Σ' αυτήν την ενότητα ο αναγνώστης μπαίνει σε μια περιπέτεια αναζήτησης της αλήθειας των λέξεων, με αναγωγή στην αρχική (ή παλαιότερη δυνατή) μορφή και σημασία τους. Η τέταρτη ενότητα καταλαμβάνει τη μεγαλύτερη έκταση και αφορά σε ερμηνευτικά σχόλια εμπλουτισμένα με πραγματολογικά, ιδεολογικά και αισθητικά σχόλια. Η ερμηνευτική ανάλυση στηρίζεται στο θεμελιώδες επιστημολογικό αίτημα ότι η κατανόηση των επιμέρους στοιχείων που συγκροτούν ένα κείμενο προϋποθέτει τη διακρίβωση της σχέσης τους με την ολότητα του κειμένου και, αντίστροφα, ότι η σύλληψη της ολότητας εξαρτάται από τη διασάφηση των μερών. Εδώ ο αναγνώστης αποκομίζει σημαντικά στοιχεία για την ερμηνεία, την ακριβή και σαφή φιλοσοφική ανάλυση του περιεχομένου του αποσπάσματος, τη συνολική του εκτίμηση, τη δυνατότητα ένταξής του στην περίοδο και το φιλοσοφικό πλαίσιο, όπου ανήκει, την κριτική αποτίμησή του και την αποφυγή αόριστων και γενικόλογων σχολίων. Έτσι, ο αναγνώστης είναι σε θέση όχι μόνο να κατανοεί στο σύνολό της κάθε φιλοσοφική θεωρία των δύο μεγάλων φιλοσόφων αλλά και να προβαίνει σε σύγκριση των απόψεών τους, εντοπίζοντας ομοιότητες και διαφορές. Τέλος, την πέμπτη και έκτη ενότητα καταλαμβάνουν αντίστοιχα απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου και πρόσθετες ασκήσεις εμπέδωσης της ύλης.

Τελειώνοντας, θέλουμε να πιστεύουμε ότι το βιβλίο αυτό διευρύνει τις οπτικές γωνίες του Σχολικού εγχειριδίου και ευελπιστούμε να είναι αντάξιο των προσδοκιών του κάθε αναγνώστη που επιδιώκει να έρθει σε επαφή με τη φιλοσοφία. Ελπίζουμε ότι η προσφορά μας αυτή θα φανεί χρήσιμη στους μαθητές, συναδέλφους και σε όλους όσους γενικά ασχολούνται με τη φιλοσοφία. Γιατί η φιλοσοφία, ως σκέψη πάνω στην ίδια τη σκέψη και τις δυνατότητές της, ανοίγει νέους δρόμους και αναζητά απαντήσεις σε ερωτήματα που πιθανώς ξεπερνούν τις ανθρώπινες γνωστικές δυνατότητες, βοηθώντας έτσι στη διερεύνηση των ορίων της ανθρώπινης σκέψης. Και

όπως έλεγε και ο Διογένης από τη Σινώπη: *«Η φιλοσοφία μου έδωσε την ετοιμότητα να αντιμετωπίσω την οποιαδήποτε στροφή της μοίρας....»*

Ιούλιος 2014

Οι συγγραφείς

Πίνακας Περιεχομένων

Ευχαριστίες.....	i
Πρόλογος.....	iii
Πίνακας Περιεχομένων.....	ix
Φιλοσοφικός λόγος, Γ' Λυκείου, Θεωρητικής Κατεύθυνσης.1	
Δεύτερο Βιβλίο: “Πολιτεία”	1
Εισαγωγή	3
Πρώτη ενότητα (324d-326e)	11
Πρωτότυπο κείμενο - Μετάφραση	11
Νοηματική απόδοση 1 ^{ης} ενότητας:	13
Ετυμολογικά και ομόρριζα στη Νέα Ελληνική	13
Ερμηνευτικά σχόλια	15
Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού.....	34
Πρόσθετες ασκήσεις εμπέδωσης.....	36
Δεύτερη ενότητα (324d-326e)	39
Πρωτότυπο κείμενο – Μετάφραση	39
Νοηματική απόδοση 2 ^{ης} ενότητας:	41
Ετυμολογικά και ομόρριζα στη Νέα Ελληνική	41
Ερμηνευτικά σχόλια	43
Αισθητικά σχόλια	54
Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού.....	54
Πρόσθετες ασκήσεις εμπέδωσης.....	56
Τρίτη ενότητα (324d-326e)	59
Πρωτότυπο κείμενο – Μετάφραση	59
Νοηματική απόδοση 3 ^{ης} ενότητας:	60
Ετυμολογικά και ομόρριζα στη Νέα Ελληνική	60
Ερμηνευτικά σχόλια	62
Αισθητικά σχόλια	76
Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού.....	77

Πρόσθετες ασκήσεις εμπέδωσης.....	79
Βιβλιογραφία	81

Εισαγωγή

Ερωτήσεις Εισαγωγής-Απαντήσεις

I. ΠΟΛΙΤΕΙΑ, ΕΙΣΑΓΩΓΗ, σελ. 92-93.1.2.3./ σελ. 96.6/ σελ. 97.8-98/ σελ. 99.12-101.13/ σελ. 102.14/ σελ. 113 σχολικού βιβλίου

Ο Πλάτωνας στα νεανικά του χρόνια φιλοδοξούσε να ασχοληθεί με την πολιτική. Ποια γεγονότα ή καταστάσεις που βίωσε στην πόλη των Αθηνών τον απογοήτευσαν;

Σελίδα 92: Όπως ομολογεί ο ίδιος ο Πλάτωνας στην 7η *Επιστολή* του, όταν ήταν ακόμη νέος φιλοδοξούσε να ασχοληθεί με την πολιτική. Όμως στα 404 οι ολιγαρχικοί με τη βοήθεια της Σπάρτης κατέλυσαν το δημοκρατικό πολίτευμα. Στην αρχή ο φιλόσοφος παρακολουθούσε με συμπάθεια αυτήν την κίνηση, επειδή και ο ίδιος ήταν εκ καταγωγής (και εκ πεποιθήσεως) αριστοκράτης και επειδή ήλπιζε ότι μια διακυβέρνηση κάπως αυταρχική θα θεράπευε τις πληγές που είχε προξενήσει στην πόλη η ασυδοσία των δημαγωγών. Επιπλέον δύο συγγενείς του, ο Κριτίας και ο Χαρμίδης, ανήκαν στην ηγετική ομάδα των ολιγαρχικών. Γρήγορα όμως ο φιλόσοφος απογοητεύτηκε εξαιτίας της ωμότητας των Τριάκοντα, οι οποίοι μάλιστα προσπάθησαν (ανεπιτυχώς βέβαια) να καταστήσουν συνένοχο στις βιαιοπραγίες τους ακόμη και τον Σωκράτη. Η τυραννία των Τριάκοντα διήρκεσε οκτώ μήνες (404-403) και είχε άδοξο τέλος. Η δημοκρατία αποκαταστάθηκε, αλλά ο Πλάτωνας δοκίμασε μια ακόμη βαθιά απογοήτευση. Ο δάσκαλός του, ο Σωκράτης, «ο δικαιότερος άνθρωπος της εποχής», καταδικάστηκε για αθεΐα και διαφθορά της νεολαίας σε θάνατο (399 π.Χ.). Στην καταδίκη του ασφαλώς συνέβαλε και η υποψία ότι ο φιλόσοφος διαπνεόταν από αντιδημοκρατικά φρονήματα.

Σε ποια συμπεράσματα και πολιτικές απόψεις οδήγησαν τον Πλάτωνα οι απογοητεύσεις που βίωσε από την πολιτική της Αθήνας και τα ταξίδια του στην Κάτω Ιταλία και Σικελία;

Σελίδα 92: Τα γεγονότα αυτά, καθώς και η αρνητική εμπειρία που αποκόμισε από την παραμονή του στην αυλή του τυράννου των Συρακουσών Διονυσίου Α', δημιούργησαν στον Πλάτωνα την πεποίθηση ότι όλα τα πολιτεύματα της εποχής του ήταν διεφθαρμένα και ότι μόνο αν οι φιλόσοφοι αναλάμβαναν την εξουσία ή αν οι ηγεμόνες άρχιζαν να φιλοσοφούν, μόνο τότε θα μπορούσε να υπάρξει υγιής πολιτική ζωή. Πυρήνας της πολιτικής σκέψης του Πλάτωνα είναι η ιδέα της δικαιοσύνης, που σημαίνει: ο καθένας να πράττει αυτό για το οποίο είναι πλασμένος και καταλλήλως εκπαιδευμένος. Αν όλοι θέλουν να έχουν λόγο και να αποφασίζουν για όλα, τότε θα επικρατήσει το χάος.

Ποιες γενικές πληροφορίες γνωρίζετε για τη συγγραφή της Πολιτείας (απόψεις που διατυπώνονται, χρόνος συγγραφής, διαίρεση σε βιβλία, δραματικός χρόνος διαλόγου);

Σελίδα 92-93: Τις απόψεις για την ιδεώδη πολιτεία, την *καλλίπολιν*, που διασφαλίζει στον πολίτη της τον άριστον βίον, εκθέτει ο Πλάτων στον διάλογό του *Πολιτεία ή περί δικαίου*. Το ογκώδες σύγγραμμα, καρπός πολύχρονης προσπάθειας, θα πρέπει να ολοκληρώθηκε γύρω στα 374 π.Χ. Η διαίρεση σε 10 βιβλία δεν προέρχεται από τον Πλάτωνα και δεν ανταποκρίνεται σε θεαματικές ενότητες. (Οι νεότεροι εκδότες διατηρούν αυτήν τη διαίρεση, αλλά υιοθετούν και τη σελιδαρίθμηση της έκδοσης του Ερρίκου Στεφάνου, η οποία κυκλοφόρησε στα 1578. Στην έκδοση αυτή η Πολιτεία καταλαμβάνει τις σελίδες 327a-621d. Στον μύθο για το δαχτυλίδι του Γύγη για παράδειγμα παραπέμπουμε ως εξής: Πλ. Πολ. Γ' 359b -360d ή III 359b - 360d ή απλώς 359b - 360d). Ο δραματικός χρόνος, δηλαδή ο χρόνος κατά τον οποίον υποτίθεται ότι διεξάγεται ο διάλογος, είναι το 421 π.Χ.

Ποιος είναι ο τόπος, ο χρόνος και τα κύρια πρόσωπα του διαλόγου;

Σελίδα 93: Ο Σωκράτης και ο Γλαύκων, ο μεγαλύτερος αδελφός του Πλάτωνα είχαν κατεβεί στον Πειραιά για να παρακολουθήσουν τη γιορτή της Βενδίδας, μιας θρακικής θεότητας που ταυτιζόταν με την Άρτεμη. Επιστρέφοντας στην Αθήνα σταμάτησαν στο σπίτι του πλούσιου μέτοικου Κέφαλου, που ετοίμαζε θυσία. Στη συζήτηση που ακολούθησε εκείνο το καλοκαιρινό δειλινό πήραν μέρος ο Κέφαλος (ο πατέρας του ρήτορα Λυσία), ο μεγαλύτερος γιος του ο Πολέμαρχος, ο σοφιστής Θρασύμαχος, ο Κλειτοφών, οι δυο μεγαλύτεροι αδελφοί του Πλάτωνα, ο Γλαύκων και ο Αδείμαντος, και ο Σωκράτης. Όμως από το δεύτερο βιβλίο ως το τέλος οι κύριοι συζητητές είναι ο Σωκράτης, ο Γλαύκων και ο Αδείμαντος. Την επόμενη ημέρα ο Σωκράτης αναδιηγείται τη συζήτηση αυτή σε κάποιο φίλο του αρχίζοντας με τη φράση «Κατέβην χθές εις Πειραιᾶ μετὰ Γλαύκωνος τοῦ Ἀρίστωνος...».

Ποιο είναι το θέμα του διαλόγου και τι σημαίνουν στο κείμενο οι όροι πόλις και πολιτεία;

Σελίδα 93: Θέμα του διαλόγου είναι η φύση της δικαιοσύνης και της αδικίας και κατ' επέκταση αν και κατά πόσο ο δίκαιος ή ο άδικος είναι ευτυχέστερος και σε αυτήν και στην άλλη ζωή. Όμως, για να διερευνηθεί αυτό το περίπλοκο πρόβλημα, ο Σωκράτης προτείνει να το εξετάσουν στο ευρύτερο πλαίσιο μιας πόλης - κράτους. Αρχίζει λοιπόν ένα πείραμα, μια θεωρητική κατασκευή εξαρχής μιας πόλης, που συγκροτείται σιγά-σιγά για να φτάσει από το πρωτόγονο στάδιο στην πλήρη ανάπτυξη της. Πώς λειτουργεί λοιπόν η δικαιοσύνη μέσα σ' αυτόν τον ζωντανό οργανισμό, μέσα σε αυτή τη μεγάλη συλλογική ψυχή; Σε αυτό το ερώτημα προσπαθεί να απαντήσει ο Σωκράτης. Μια διευκρίνιση είναι αναγκαία: με τον όρο *πόλις* δηλώνεται η πόλη - κράτος, που αναπτύχθηκε ήδη από την αρχαϊκή εποχή στον ελληνικό χώρο. Με τον όρο *πολιτεία* δηλώνεται το πολίτευμα, οι βασικές δηλαδή αρχές που υπόκεινται στη νομοθεσία και στους θεσμούς της πόλης.

Πρώτη ενότητα (324d-326e)

Πρωτότυπο κείμενο - Μετάφραση

Ενότητα 11^η (514a-515a) - Η αλληγορία του σπηλαιίου

Μετὰ ταῦτα δὴ, εἶπον, ἀπέεικασον τοιοῦτῳ πάθει τὴν ἡμετέραν φύσιν παιδείας τε πέρι καὶ ἀπαιδευσίας. ἰδὲ γὰρ ἀνθρώπους οἷον ἐν καταγείῳ οἰκήσει σπηλαιώδει, ἀναπεπταμένην πρὸς τὸ φῶς τὴν εἴσοδον ἐχούσῃ μακρὰν παρὰ πᾶν τὸ σπήλαιον, ἐν ταύτῃ ἐκ παίδων ὄντας ἐν δεσμοῖς καὶ τὰ σκέλη καὶ τοὺς ἀυχένας, ὥστε μένειν τε αὐτοὺς εἰς τε τὸ πρόσθεν μόνον ὄρᾶν, κύκλῳ δὲ τὰς κεφαλὰς ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ ἀδυνάτους περιάγειν, φῶς δὲ αὐτοῖς πυρὸς ἄνωθεν καὶ πόρρωθεν καόμενον ὀπίσθεν αὐτῶν, μεταξὺ δὲ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν δεσμοτῶν ἐπάνω ὁδόν, παρ' ἣν ἰδὲ τειχίον παρφοκοδομημένον, ὥσπερ τοῖς θαυματοποιοῖς πρὸ τῶν ἀνθρώπων πρόκειται τὰ παραφράγματα, ὑπὲρ ὧν τὰ θαύματα δεικνύασιν.

Ὅρῳ, ἔφη.

Ὅρα τοῖνυν παρὰ τοῦτο τὸ τειχίον φέροντας ἀνθρώπους σκευὴ τε παντοδαπὰ ὑπερέχοντα τοῦ τειχίου καὶ ἀνδριάντας καὶ ἄλλα ζῶα λίθινά τε καὶ ξύλινα καὶ παντοῖα εἰργασμένα, οἷον εἰκὸς τοὺς μὲν φεγγομένους, τοὺς δὲ σιγῶντας τῶν παραφερόντων.

Ἄτοπον, ἔφη, λέγεις εἰκόνα καὶ δεσμώτας ἀτόπους.

Ὅμοίους ἡμῖν, ἦν δ' ἐγώ·

ΚΕΙΜΕΝΟ

[11] Μετὰ ταῦτα δὴ, εἶπον, ἀπέεικασον τοιοῦτῳ πάθει τὴν ἡμετέραν φύσιν παιδείας τε πέρι καὶ ἀπαιδευσίας.

ἰδὲ γὰρ ἀνθρώπους οἷον ἐν καταγείῳ οἰκήσει σπηλαιώδει, ἀναπεπταμένην πρὸς τὸ φῶς τὴν εἴσοδον ἐχούσῃ μακρὰν παρὰ πᾶν τὸ σπήλαιον, ἐν ταύτῃ ἐκ παίδων ὄντας ἐν δεσμοῖς καὶ τὰ σκέλη καὶ τοὺς ἀυχένας, ὥστε μένειν τε αὐτοὺς εἰς τε τὸ πρόσθεν μόνον ὄρᾶν, κύκλῳ δὲ τὰς κεφαλὰς ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ ἀδυνάτους περιάγειν,

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

[11] Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ λοιπόν, εἶπα, παρομοίωσε τὴν δική μας φύση σχετικά με τὴν παιδεία καὶ τὴν ἀπαιδευσία με τὴν ἀκόλουθη εἰκόνα.

Φαντάσου δηλαδή ἀνθρώπους δῆθεν μέσα σε ὑπόγεια κατοικία ὅμοια με σπηλιά, που ἔχει τὴν εἴσοδό της ἀνοικτὴ πρὸς τὸ φῶς, σε μᾶκρος, σε ὅλη τὴν ἔκταση τῆς σπηλιάς, καὶ μέσα σ' αὐτὴν ἀπὸ τὴν παιδικὴ τους ἡλικία νὰ βρίσκονται ἀνθρώποι δεμένοι σε δεσμὰ (αλυσοδεμένοι) καὶ στα πόδια καὶ στον ἀυχένα, ὥστε καὶ νὰ μένουν στὴν ἴδια θέση οἱ ἴδιοι καὶ νὰ βλέπουν μόνο μπροστὰ τους, χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ γυρίζουν

Ειδικότερα μπορούμε να σχηματοποιήσουμε την «**αλληγορία του σπηλαίου**» σε τέσσερις φάσεις ως εξής:

- Οι φάσεις του αλληγορικού μύθου του σπηλαίου** → **Οι βαθμίδες γνώσης του ανθρώπου**
- A. 514a – 515c:** Η εικόνα των αλυσοδομένων στο βάθος της σπηλιάς. Οι σκιές. → **Δοξασία/εικασία:** το δεδομένο της αίσθησης και η απατηλότητά του.
- B. 515c–e:** Απελευθέρωση του αλυσοδομένου από τα δεσμά, ανοδική πορεία και θέαση της εντός σπηλιάς πραγματικότητας στη λάμψη της τεχνητής φωτιάς. Η Άνοδος του αλυσοδομένου. → **Πίστις:** Το υποκείμενο εμπιστεύεται την αίσθηση.
- Γ. 515e – 515b:** Έξοδος από τη σπηλιά και θέαση της εκτός σπηλιάς πραγματικότητας στο φως του Ήλιου. → **Διάνοια:** Δυνατότητα λογικών διεργασιών με τη βοήθεια της εποπτείας.
- Δ. 516b – d:** Θέαση του ίδιου του Φωτός / Ήλιου/ Αγαθού. → **Νόησις:** Η διαλεκτική επιτρέπει την κατανόηση του κόσμου στηριζόμενη στον καθαρό λόγο.

Απαραίτητη βεβαίως προϋπόθεση είναι η επιστροφή του φιλοσόφου στο σπήλαιο.

Η εικόνα του σπηλαίου δείχνει τη γνωστική πορεία της ανθρώπινης ψυχής και την κατάσταση της πολιτικής κοινωνίας. Η παρομοίωση της σπηλιάς αποτελεί μια επιβλητική εικόνα για το δρόμο του ανθρώπου ο οποίος προχωρεί για να γνωρίσει την αλήθεια της ύπαρξης. Παράλληλα, με την εικόνα αυτή ο Πλάτων επιχειρεί να καθορίσει ποια είναι η ορθή στάση του πολιτικού άνδρα απέναντι στην πολιτική κοινωνία και ποιος είναι ο ρόλος της παιδείας.

→ Σύμφωνα με τον Πλάτωνα η γνώση διαβαθμίζεται ανοδικά ξεκινώντας από τον αισθητό κόσμο προς το νοητό. **Η αλληγορία του σπηλαίου που αναφέρεται στη γνωσιολογική κατάσταση του ανθρώπου και στην ανοδική πορεία της ψυχής του προς τη γνώση του Αγαθού διαμέσου της παιδείας, στηρίζεται στη διάκριση των δύο κόσμων, του αισθητού και του νοητού.** Αρχικά οι δεσμώτες βλέπουν την σκιά των πραγμάτων όπως αυτή

σχηματίζεται απέναντί τους από τη φωτιά που καίει πίσω τους. Σ' ένα δεύτερο επίπεδο της αναγωγής προς τη γνώση θα αντικρίσουν τα αγάλματα τα ίδια, που κουβαλούν οι άνθρωποι περνώντας κατά μήκος του τοίχου. Όταν ελευθερωθούν, θα αντικρίσουν τον κόσμο που είναι έξω από τη σπηλιά και στο τέλος τον ίδιο τον ήλιο. Οι σκιές και τα αγάλματα της σπηλιάς συμβολίζουν τον αισθητό κόσμο, αυτόν που αντιλαμβανόμαστε με τις αισθήσεις μας, για τον οποίο αποκτούμε γνώση στο επίπεδο της εικασίας και της πίστης. Η εξωτερική πραγματικότητα του σπηλαίου αντιστοιχεί στις ιδέες των πραγμάτων που ενοποιούν σε μεγάλο βαθμό τα αντικείμενα των αισθήσεων των οποίων είναι πηγές. Συγκεκριμένα:

ΑΙΣΘΗΤΟΣ ΚΟΣΜΟΣ		ΝΟΗΤΟΣ ΚΟΣΜΟΣ	
 σκιές πραγμάτων	 πράγματα	 εξωτερικά πράγματα	 ήλιος: Αγαθό
^ εικασία/δοξασία	^ πίστη	^ διάνοια	^ νόηση

✓ Ειδικότερα, η πορεία της γνώσης έχει ως εξής:

Αισθητός κόσμος:

α. ο κόσμος της δοξασίας (= γνώμης) ή της εικασίας: οι δεσμώτες βλέπουν τις σκιές των πραγμάτων, εμπιστεύονται ό,τι αισθάνονται.

β. η πίστη [αναφέρεται στην πρώτη, αβέβαιη, προεπιστημονική γνώση]: ο απελευθερωμένος δεσμώτης αντικρίζει για πρώτη φορά τα αισθητά πράγματα (αυτά που μεταφέρουν οι άνθρωποι κατά μήκος του τοίχου) και τη φωτιά χάρη στην οποία «βλέπει» τον κόσμο της σπηλιάς. Συνειδητοποιεί πως διαθέτει αισθήσεις, στις οποίες οφείλεται η αντίληψή του για τον κόσμο.

Νοητός κόσμος:

α. διάνοια: ο απελευθερωμένος δεσμώτης αντικρίζει την εξωτερική πραγματικότητα, τον νοητό κόσμο, τις Ιδέες, τα «**ὄντως ὄντα**».

β. νόηση: ο απελευθερωμένος δεσμώτης ατενίζει τον ίδιο τον ήλιο, την πηγή του φωτός, δηλαδή φτάνει στη θέαση της Ιδέας του Αγαθού.

δέσμιος της καταναλωτικής του μανίας σε όλα τα επίπεδα και πρώτα πρώτα στην άκριτη, παθητική και εξανδραποδιστική κατανάλωση θεάματος. Το θέαμα ως είδηση, γνώση, ψυχαγωγία, ενημέρωση κ.τ.λ., η ισοπεδωτική λειτουργία των Μ.Μ.Ε. και η υπερπληροφόρηση συσκοτίζουν την πραγματικότητα και απομακρύνουν τον σύγχρονο άνθρωπο από την αλήθεια. Πιστεύει ότι η πραγματική ζωή και ευτυχία βρίσκονται στο θέαμα, στα υλικά αγαθά και στο χρήμα και έτσι παραμελεί άλλα πιο ουσιαστικά πράγματα, όπως την αυτογνωσία, τις ανθρώπινες σχέσεις, την πνευματική καλλιέργεια.

Πρόσθετες ασκήσεις εμπέδωσης

A. Λεξιλογικές

1. Με ποιες λέξεις του κειμένου σχετίζονται ετυμολογικά οι λέξεις: **ενόραση, τοπωνύμιο, ενάγων, διακαής, κατάφαση, ανδρείος, απόφθεγμα, πανούργος, φωτογραφία, μέθεξι.**
2. Να γράψετε δύο ομόρριζα για κάθε λέξη που σας δίνεται στα νέα ελληνικά (απλά ή σύνθετα): **ἀπείκασον, ὄρᾶν, περιάγειν, δεικνύασιν, εἰργασμένα, παραφερόντων, παρῳκοδομημένον, μένειν, ἀνδριάντας, πρόκειται.**
3. **α) κατάγειος, β) θαυματοποιός:** Να γράψετε στη νέα ελληνική τέσσερα σύνθετα για καθεμία από τις λέξεις με το ίδιο δεύτερο συνθετικό (**-γειος, -ποιός**) και να δώσετε τη σημασία τους.
4. **σπηλαιώδης:** η κατάληξη (επίθημα) **-ώδης** με την οποία σχηματίζονται επίθετα παράγωγα από ουσιαστικά δηλώνει ότι:

(1) το προσδιοριζόμενο χαρακτηρίζεται από την αφθονία των στοιχείων ή συγκεντρώνει σε μεγάλο βαθμό τα στοιχεία που συνεπάγεται η πρωτότυπη λέξη,

(2) το προσδιοριζόμενο ταιριάζει σ' αυτό που εκφράζει η πρωτότυπη λέξη. Με τα δεδομένα αυτά:

A. Να δηλώσετε τη σημασία των επιθέτων σε **-ώδης** στις παρακάτω φράσεις, σημειώνοντας το (1) ή το (2) δίπλα από κάθε φράση.

B. Να γράψετε και εσείς ένα επίθετο για καθεμία σημασία.

- Αποτελούσαν πολύ θορυβώδη παρέα.
- Λαβυρινθώδης συλλογισμός: χρειάζεσαι το μίτο της Αριάδνης για να τον καταλάβεις.
- Η συμπεριφορά του ήταν μάλλον παιδαριώδης.
- Έχει σαρκώδη χείλη.

- Το πρόβλημα της ανεργίας είναι ακανθώδες για τις κυβερνήσεις.
5. **παραφερόντων:** Ποια σημασία έχει το ρήμα στη μέση φωνή (στην αρχαία και τη νέα ελληνική);
 6. Να γράψετε (στην αρχαία ελληνική) ένα αντώνυμο για καθεμία από τις λέξεις : **ἄτοπον, σιγῶ, πόρρω, φῶς, κατάγειος.**

B. Ερμηνευτικές

1. Να εντάξετε την ενότητα στο όλο έργο αναφέροντας κυρίως όσα έχουν προηγηθεί.
2. Ποιο είναι το θέμα της αλληγορίας του σπηλαίου;
3. Με αφορμή την αλληγορία που χρησιμοποιεί ο Πλάτωνας (για την οποία μας προετοιμάζει το ρήμα ἀπέικασον) να συσχετίσετε αυτό το σχήμα με την παρομοίωση και τη μεταφορά και να εξηγήσετε γιατί χρησιμοποιεί εδώ ο Πλάτωνας την αλληγορία.
4. Να περιγράψετε το φανταστικό χώρο στον οποίο τοποθετεί ο Πλάτωνας την αλληγορία του και να εξηγήσετε τους συμβολισμούς που υπάρχουν στο κείμενο.
5. α) Να εντοπίσετε τα σημεία του κειμένου που μας επιτρέπουν να θεωρήσουμε ότι η κοινωνία των δεσμοτών είναι η πολιτική κοινωνία και ότι ο κόσμος του σπηλαίου είναι ο αισθητός κόσμος. β) Ποια είναι η κατάσταση της πολιτικής κοινωνίας (την οποία συμβολίζει η κοινωνία των δεσμοτών) και πώς περιγράφεται ο αισθητός κόσμος;
6. Ποια είναι η άποψη του Πλάτωνα για τον κόσμο στον οποίο ζούμε και ποιο είναι, σχετικά με το ίδιο θέμα, το πνεύμα της ελληνικής αρχαιότητας, ηρωικής και κλασικής;
7. Στην πλατωνική εικόνα του σπηλαίου το φως είναι το υπέρτατο αγαθό, το θείον. Να συσχετίσετε τη φιλοσοφία του Πλάτωνα με τη χριστιανική διδασκαλία ως προς αυτή τη θέση.
8. «ὥσπερ τοῖς θαυματοποιοῖς»: Ο Αριστοτέλης («Περὶ κόσμου» 398b16) γράφει: «οἱ νευροσπάσται μίαν μήρινθον ἐπισπασάμενοι ποιοῦσι καὶ ἀχένα κινεῖσθαι καὶ χεῖρα ζῶον καὶ ὄμον καὶ ὀφθαλμόν». Να συσχετίσετε το χωρίο αυτό με την πλατωνική παρομοίωση.
9. Με ποιους εκφραστικούς τρόπους αισθητοποιείται η εικόνα του σπηλαίου και των δεσμοτών και ποιος είναι ο λειτουργικός ρόλος καθενός;
10. Να χαρακτηρίσετε τη γλώσσα και το ύφος του Πλάτωνα στην αλληγορία του σπηλαίου και να εξηγήσετε το χαρακτηρισμό σας.

Δεύτερη ενότητα (324d-326e)

Πρωτότυπο κείμενο – Μετάφραση

Ενότητα 12^η (519b-d) - Η αλληγορία του σπηλαιίου. Η απροθυμία των φιλοσόφων

Τί δέ; τόδε οὐκ εἰκός, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἀνάγκη ἐκ τῶν προειρημένων, μήτε τοὺς ἀπαιδευτοὺς καὶ ἀληθείας ἀπείρους ἰκανῶς ἄν ποτε πόλιν ἐπιτροπεῦσαι, μήτε τοὺς ἐν παιδείᾳ ἐωμένους διατρίβειν διὰ τέλους, τοὺς μὲν ὅτι σκοπὸν ἐν τῷ βίῳ οὐκ ἔχουσιν ἓνα, οὗ στοχαζομένους δεῖ ἅπαντα πράττειν ἃ ἂν πράττωσιν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ, τοὺς δὲ ὅτι ἐκόντες εἶναι οὐ πράξουσιν, ἡγούμενοι ἐν μακάρων νήσοις ζῶντες ἔτι ἀπωκίσθαι;

Ἀληθῆ, ἔφη.

Ἡμέτερον δὴ ἔργον, ἦν δ' ἐγώ, τῶν οἰκιστῶν τάς τε βελτίστας φύσεις ἀναγκάσαι ἀφικέσθαι πρὸς τὸ μάθημα ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν εἶναι μέγιστον, ἰδεῖν τε τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν, καὶ ἐπειδὴ ἀναβάντες ἰκανῶς ἴδωσι, μὴ ἐπιτρέπειν αὐτοῖς ὃ νῦν ἐπιτρέπεται.

Τὸ ποῖον δὴ;

Τὸ αὐτοῦ, ἦν δ' ἐγώ, καταμένειν καὶ μὴ ἐθέλειν πάλιν καταβαίνειν παρ' ἐκείνους τοὺς δεσμώτας μηδὲ μετέχειν τῶν παρ' ἐκείνοις πόνων τε καὶ τιμῶν, εἴτε φαυλότεραι εἴτε σπουδαιότεραι.

ΚΕΙΜΕΝΟ

[12] Τί δέ; Τόδε οὐκ εἰκός, ἦν δ' ἐγώ, καὶ ἀνάγκη ἐκ τῶν προειρημένων, μήτε τοὺς ἀπαιδευτοὺς καὶ ἀληθείας ἀπείρους ἰκανῶς ἄν ποτε πόλιν ἐπιτροπεῦσαι,

μήτε τοὺς ἐν παιδείᾳ ἐωμένους διατρίβειν διὰ τέλους, τοὺς μὲν ὅτι σκοπὸν ἐν τῷ βίῳ οὐκ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

[12] Τι λοιπόν; Αυτό δεν είναι φυσικό, είπα εγώ, και είναι αναγκαίο (απορρέει αναγκαστικά) από τα προηγούμενα, ότι δηλαδή ούτε οι απάιδευτοι και όσοι δεν έχουν γνωρίσει την αλήθεια θα μπορούσαν ποτέ να κυβερνήσουν ικανοποιητικά μια πόλη,

ούτε αυτοί που αφήνονται να ασχολούνται ως το τέλος της ζωής τους με την παιδεία, οι

Αισθητικά σχόλια

Παρομοίωση:

«ήγούμενοι ἐν μακάρων νήσοις ζῶντες ἔτι ἀπφκίσθαι» (= σαν να ζουν στα νησιά των μακαρίων)

Πολυσύνδετα σχήματα:

«μήτε τοὺς ἀπαιδεύτους ... μήτε τοὺς ἐν παιδείᾳ ...»

«τάς τε βελτίστας φύσεις ... ἰδεῖν τε τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀναβῆναι ...»

«μὴ ἐθέλειν ... μὴδὲ μετέχειν ...» -> διπλή ἄρνηση, δηλωτική της απροθυμίας των ορθά πεπαιδευμένων να ασχοληθούν με τα κοινά

«εἴτε φαυλότεροι ... εἴτε σπουδαιότεροι»

Παρατακτική σύνδεση:

Παρατηρείται ευρεία χρήση παρατακτικών συνδέσμων : καί, μήτε ... μήτε, μὲν ... δέ, τε ... καί, εἴτε ... εἴτε.

Αντιθέσεις:

«τοὺς ἀπαιδεύτους» ≠ «τοὺς ἐν παιδείᾳ»,

«ἃ πράττωσιν» ≠ «οὐ πράξουσιν»,

«ἐκόντες» ≠ «ἀναγκάσαι»,

«ἔτι ἀπφκίσθαι» ≠ «μὴ ἐπιτρέπειν»,

Οι παραπάνω αντιθέσεις υποδηλώνουν τη διαφορά: ὅσων δεν ἔχουν παιδεία και ὅσων ἔχουν λάβει παιδεία, την ενασχόληση με τα κοινά των πρώτων και την απροθυμία των δεύτερων, την πολιτική πραγματικότητα της εποχής του Πλάτωνα με την ιδανική πολιτεία.

Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού

1. Σχολιάστε το χωρίο «Τὸ αὐτοῦ ... σπουδαιότεροι» σε σχέση με τη ζωή του ίδιου του Πλάτωνα.

Απάντηση

Σ' αυτό το χωρίο του κειμένου ο Σωκράτης / Πλάτωνας αναφέρεται στο χρέος των φυλάκων

Τρίτη ενότητα (324d-326e)

Πρωτότυπο κείμενο – Μετάφραση

Ενότητα 13^η (519d-520a) - Η αλληγορία του σπηλαίου. Ο ηθικός εξαναγκασμός των φιλοσόφων

Ἐπειτ', ἔφη, ἀδικήσομεν αὐτούς, καὶ ποιήσομεν χειρὸν ζῆν, δυνατὸν αὐτοῖς ὄν ἄμεινον;

Ἐπελάθου, ἦν δ' ἐγώ, πάλιν, ὦ φίλε, ὅτι νόμῳ οὐ τοῦτο μέλει, ὅπως ἐν τι γένος ἐν πόλει διαφερόντως εὖ πράξει, ἀλλ' ἐν ὅλῃ τῇ πόλει τοῦτο μηχανᾶται ἐγγενέσθαι, συναρμόττων τοὺς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκῃ, ποιῶν μεταδιδόναι ἀλλήλοις τῆς ὠφελείας ἣν ἂν ἕκαστοι τὸ κοινὸν δυνατοὶ ὧσιν ὠφελεῖν καὶ αὐτὸς ἐμποιῶν τοιούτους ἄνδρας ἐν τῇ πόλει, οὐχ ἵνα ἀφιῆ τρέπεσθαι ὅπῃ ἕκαστος βούλεται, ἀλλ' ἵνα καταχρήται αὐτὸς αὐτοῖς ἐπὶ τὸν σύνδεσμον τῆς πόλεως.

Ἀληθῆ, ἔφη· ἐπελαθόμην γάρ.

Σκέψαι τοίνυν, εἶπον, ὦ Γλαύκων, ὅτι οὐδ' ἀδικήσομεν τοὺς παρ' ἡμῖν φιλοσόφους γιγνομένους, ἀλλὰ δίκαια πρὸς αὐτοὺς ἐροῦμεν, προσαναγκάζοντες τῶν ἄλλων ἐπιμελεῖσθαι τε καὶ φυλάττειν.

ΚΕΙΜΕΝΟ

[13] **Γλ:** Ἐπειτ', ἔφη, ἀδικήσομεν αὐτούς, καὶ ποιήσομεν χειρὸν ζῆν, δυνατὸν αὐτοῖς ὄν ἄμεινον;

Σω: Ἐπελάθου, ἦν δ' ἐγώ, πάλιν, ὦ φίλε, ὅτι νόμῳ οὐ τοῦτο μέλει, ὅπως ἐν τι γένος ἐν πόλει διαφερόντως εὖ πράξει, ἀλλ' ἐν ὅλῃ τῇ πόλει τοῦτο μηχανᾶται ἐγγενέσθαι, συναρμόττων τοὺς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκῃ,

ποιῶν μεταδιδόναι ἀλλήλοις

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

[13] **Γλ:** Ἐπειτα (μα πάς), εἶπε, θα ἀδικήσουμε αὐτούς και θα τους κάνουμε να ζουν χειρότερα, ἐνὼ εἶναι δυνατόν σ' αὐτούς (να ζουν) καλύτερα;

Σωκ: Ξέχασες πάλι, φίλε μου, εἶπα ἐγώ, ὅτι ο νόμος δεν ενδιαφέρεται γι' αὐτό, πῶς δηλαδή μια συγκεκριμένη κοινωνική τάξη θα ευτυχήσει υπερβολικά μέσα στην πόλη, ἀλλὰ προσπαθεῖ να βρει τρόπο να επιτευχθεῖ αὐτό σε ολόκληρη την πόλη, ἐνώνοντας σε ἓνα ἀρμονικὸ σύνολο τους πολίτες με την πειθὴ και τη βία,

κάνοντας να μοιράζονται μεταξύ τους την ὠφέλεια

- ✓ Μεγάλη σημασία είχε ο νόμος για τον Πλάτωνα, κάτι που φαίνεται και στον διάλογο *Κρίτων*. Εκεί, ο νόμος προσωποποιείται και συνδιαλέγεται με τον Σωκράτη. Ο μύθος αυτός εκφράζει τη θεμελιώδη θεωρία του «**Κοινωνικού συμβολαίου**». Σύμφωνα με αυτό, κάθε πολίτης που νοιάζεται για την πόλη του οφείλει να τηρεί τους νόμους και να παραμερίζει το προσωπικό του συμφέρον, για να εξασφαλίσει τη συνοχή και την ομαλή συμβίωση μέσα σ' αυτήν. Αυτή τη στάση, άλλωστε, ακολούθησε μέχρι το τέλος της ζωής του και ο ίδιος ο Σωκράτης και το ίδιο θεωρεί ότι πρέπει να κάνουν και οι φιλόσοφοι.
- ✓ Ο Πλάτων δέχεται τη θεϊκή φύση όλων των νόμων του κράτους υποστηρίζοντας ότι ο νόμος βοηθάει στον σύνδεσμο της πόλης με τους θεούς (*νόμος ό βοηθών έστω τῷ τῆς πόλεως Συνδέσμῳ μετά θεῶν*). Γι' αυτό πολλοί μελετητές κάνουν λόγο για θεολογία των νόμων (T. A. Sinclair, *Ιστορία της ελληνικής Πολιτικής σκέψεως*, σελ. 275)

ΝΟΜΟΣ-ΣΚΟΠΟΣ-ΜΕΣΑ

Ο νόμος είναι ένας γραπτός κανόνας που θεσπίζεται από το κράτος και ρυθμίζει τις μεταξύ των πολιτών σχέσεις με απώτερο σκοπό την ομαλή συμβίωση των ανθρώπων και την ευημερία και πρόοδο της κοινωνίας. Οι νόμοι επιβάλλονται με τον πειθναγκασμό και η τήρησή τους είναι υποχρεωτική. Βέβαια, περιορίζουν την ελευθερία των ανθρώπων, ταυτόχρονα όμως την κατοχυρώνουν και την διασφαλίζουν μέσω των περιορισμών που επιβάλλουν στους άλλους, δημιουργώντας μάλιστα και αντίστοιχα δικαιώματα.

Σκοπός του νόμου είναι να αποβλέπει στο συλλογικό καλό, στην ευτυχία του συνόλου και όχι στην ευπραγία μιας κοινωνικής ομάδας ή μεμονωμένων ατόμων.

Τα μέσα που έχει στη διάθεσή του ο νόμος είναι η πειθώ και ο εξαναγκασμός. Με αυτά κατευθύνονται και καθοδηγούνται οι πολίτες, ώστε να δημιουργηθεί ένα αρμονικό σύνολο μέσα στο οποίο ο κάθε πολίτης θα ωφελεί τους συμπολίτες του σε όποιον τομέα είναι ικανός και συγχρόνως θα απολαμβάνει την ωφέλεια που θα του προσφέρουν οι άλλοι. Είναι φανερό ότι ο Πλάτωνας θεωρεί την επιβολή του νόμου απαραίτητη προϋπόθεση για την εξασφάλιση της αυτάρκειας και της ευδαιμονίας των πολιτών, καθώς και της εύρυθμης λειτουργίας της πόλης, πράγμα που θα ήταν ανέφικτο με την ατομική δράση.

Η τριπλή λειτουργία του Νόμου για την επίτευξη της ευδαιμονίας του συνόλου:
 ο Σωκράτης στην απάντησή του στην ένσταση του Γλαύκωνα προσωποποιεί τον Νόμο και του αποδίδει τρεις βασικές λειτουργίες του με τις οποίες επιδιώκεται η ευδαιμονία της πόλης. Χρησιμοποιεί τρεις μετοχές «**συναρμόττων, ποιῶν και ἐμποιῶν**» για να καταδείξει τρεις αδιαπραγμάτευτες λειτουργίες – προϋποθέσεις για την ύπαρξη και την ευδαιμονία της πόλης:

1. «συναρμόττων τοὺς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκη»:

Ο Πλάτωνας προβάλλει την **κοινωνική λειτουργία του Νόμου**, καθώς επιδιώκεται η κοινωνική εναρμόνιση των πολιτών. Ο Πλάτωνας συχνά κάνει λόγο για την αναγκαιότητα της αρμονίας τόσο στα μέρη της ψυχής, με την υποταγή του κατώτερου μέρους στο ανώτερο (το «**ἐπιθυμητικὸν**» πρέπει να υποτάσσεται στο «**θυμοειδές**» και το τελευταίο στο «**λογιστικόν**»), όσο και στις σχέσεις των πολιτών μεταξύ τους. Έτσι, με τη χρήση της αναλογίας ψυχής- πόλεως τονίζει εμφαστικά την αναγκαιότητα της αρμονίας τόσο μεταξύ των μερών της ψυχής όσο και στις σχέσεις των πολιτών. Μόνο αν επιτευχθεί αυτή η αρμονία, θα οδηγηθούν οι πολίτες στη δικαιοσύνη, στην ομαλή συμβίωση μέσα στην πόλη και κατ' επέκταση στην ευδαιμονία. Αν όμως ο πολίτης είτε από ματαιοδοξία, είτε από αδυναμία κρίσης δεν είναι σε θέση να οριοθετήσει τον τομέα της δραστηριότητάς του, τότε τουλάχιστον θα πρέπει να συμμορφώνεται προς τις υποδείξεις του εμπειρότερου, του σοφότερου, του σωφρονέστερου. Έτσι, ο νόμος, προκειμένου να πείσει τους πολίτες να υπακούουν σ' αυτόν, ώστε να επέλθει η κοινωνική αρμονία, χρησιμοποιεί την **πειθῶ** και τη **βία** (Πλάτων, *Νόμοι*). Ο νόμος εναρμονίζει τους πολίτες χρησιμοποιώντας την πειθῶ, την εκούσια δηλαδή υπακοή των πολιτών στις επιταγές του, και τον εξαναγκασμό, δηλαδή τη δύναμη των κυρώσεων που διαθέτει. Με την **πειθῶ**, με τη χρήση, δηλαδή, λογικών επιχειρημάτων, την προβολή υγιών προτύπων και με την παιδεία οφείλουν οι πολίτες να συνειδητοποιήσουν τον κοινωνικό τους ρόλο, να παραμερίσουν το προσωπικό τους συμφέρον και να προσφέρουν αλληλοβοηθούμενοι ό,τι είναι δυνατόν στην πολιτεία. Η μέθοδος αυτή απευθύνεται κυρίως στους πεπαιδευμένους πολίτες. Πρωταρχικό ζητούμενο είναι οι πολίτες να μην εξαναγκάζονται, αλλά να συνειδητοποιούν ότι πρέπει να συμμορφώνονται με το νόμο. Αυτό απαιτεί την κατάλληλη αγωγή, την ηθική διαπαιδαγώγηση, την καλλιέργεια της κοινωνικής συνείδησης των πολιτών.

Υπάρχουν, όμως, πολίτες και μέλη της κοινωνίας, οι οποίοι δεν πείθονται με τον λόγο. Σ' αυτούς επιβάλλεται η **βία**. Ο καταναγκασμός («**ἀνάγκη**») είναι γνώρισμα κάθε εξουσίας, αναπόφευκτος στην Πολιτεία, στην οποία η βία χρησιμοποιείται για τους απαίδευτους, τον «**ἄπειρον παιδείας ὄχλον**». Η εμφανής και «οργανωμένη» βία είναι στοιχείο κάθε πολιτείας. Ο καταναγκασμός είναι προφανώς ανεπιθύμητος γιατί περιέχει τη βία, αλλά όταν μιλάμε για την Πολιτεία είναι αναπόφευκτος. Ειδικά στην Πλατωνική πολιτική αντίληψη η βία (=ανάγκη) είναι κάτι κακό μόνον όταν ασκείται από ιδιώτη, όχι όμως και όταν ασκείται από τον φιλόσοφο-ἄρχοντα της πολιτείας. Κάθε μορφής πολιτική εξουσία στηρίζεται στην εμφανή ή μεθοδευμένη κρατική επιβολή και στη βία. Οι φιλόσοφοι έχουν το δικαίωμα να επιβάλλουν μέτρα βίας στον πληθυσμό (να υποχρεώνουν όλους τους πολίτες να πάνε στους αγρούς, να ανατρέφουν τα παιδιά σύμφωνα με τις νέες αντιλήψεις (*Πολ.* 540e)), οι φύλακες ασκούν επιβολή ακόμα και στο ζευγάρωμα των φυλάκων με γυναίκες . Ωστόσο στους

βλέπει τους πολίτες ως άτομα και το δίκαιο και το άδικο απόλυτα, ανεξάρτητα από οποιαδήποτε σκοπιμότητα.

Ο Σωκράτης προσπαθεί να του αποδείξει ότι δεν είναι αδικία, αλλά δίκαιη αξίωση, η ανάληψη ευθυνών από τους φιλοσόφους, εφόσον θα συντείνει στην ευδαιμονία όλων γενικά των κοινωνικών ομάδων και των πολιτών, επομένως στο συμφέρον του κοινωνικού συνόλου. Ο Σωκράτης είναι εμφανές ότι βλέπει το δίκαιο και το άδικο από τη σκοπιά του καλού του συνόλου και στο πλαίσιο της σκοπιμότητας [μοιάζει με αυτό που σοφά λέει ο λαός μας: ο σκοπός αγιάζει τα μέσα].

Βασικές Θέσεις Σωκράτη:
➤ Η ευδαιμονία του συνόλου είναι επιταγή του νόμου (δεν ενδιαφέρει το να είναι ευτυχισμένη μια κοινωνική τάξη, αλλά ολόκληρη η πόλη)
➤ Η πειθώ και η ανάγκη είναι δύο βασικά μέσα που μπορούν να δημιουργήσουν ένα αρμονικό σύνολο και είναι απολύτως θεμιτά, γιατί «η ελευθερία του πνεύματος σημαίνει την κυριαρχία του Λόγου πάνω στις άλογες δυνάμεις της ατομικής και της κοινωνικής ζωής...»
➤ Ο νόμος στοχεύει στην εξασφάλιση της ενότητας της πόλης μέσα από την ωφέλεια που θα παρέχει ο ένας στον άλλο σύμφωνα με τις δυνατότητές του και, συγχρόνως, με τον περιορισμό της παράνομης δράσης του καθενός
Συμπέρασμα: Δεν είναι καθόλου πράξη αδικίας ο εξαναγκασμός των φιλοσόφων να κατεβούν στο σπήλαιο και να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους για το κοινό καλό [στη συνέχεια του κειμένου υποστηρίζει μάλιστα ότι το χρέος αυτό το έχουν πολύ περισσότερο οι φιλόσοφοι που ζουν στην Αθήνα, γιατί η πόλη τους τούς προίκισε με καλύτερη και τελειότερη παιδεία, ώστε να συμμετέχουν με επιτυχία και στην πολιτική και στη φιλοσοφία, σε αντίθεση με τους φιλοσόφους άλλων πόλεων].

- ✓ Από τη μια, η σωκρατική θέση και επιχειρηματολογία δικαιώνεται από την άποψη ότι η ευδαιμονία και η πληρότητα του ανθρώπου, συνδέεται με τον γεμάτο ευθύνες βίο. Για όσους δοκίμασαν την ευδαιμονία της Ιδέας και της αλήθειας, η άσκηση πολιτικής ηγεσίας, η κάθοδος στη σπηλιά, είναι θυσία και πόνος, παρόλα αυτά όμως δέχονται την πολιτική ηγεσία και την μοιράζονται με τους άξιους, που έχουν βαθιά συναίσθηση καθήκοντος και αποστολής. Το καθήκον και η συνειδητοποίηση μιας

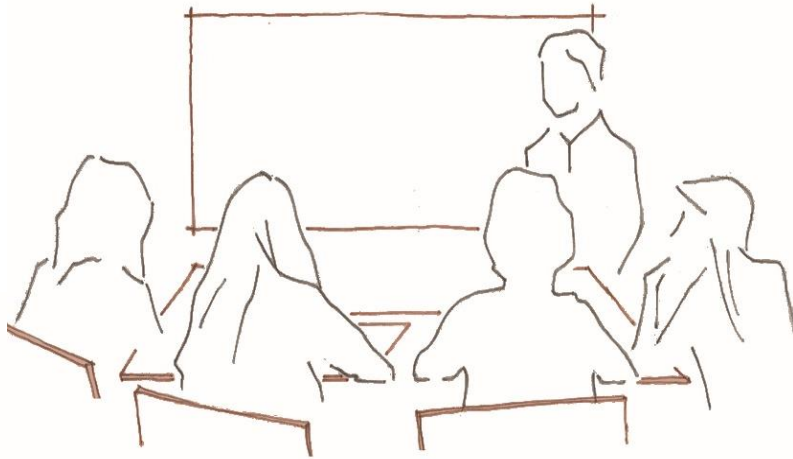
Βιβλιογραφία

1. Abel J., *Πλάτων*, μτφρ. Στ. Βλοντάκης, εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1995.
2. Βουδούρης Κ., *Πλατωνική φιλοσοφία (μεταφυσική και γνωσιολογία)*, Αθήνα 1976.
3. Βώρος Φ. Κ., *Η ελληνική Φιλοσοφία στην Ελληνική Εκπαίδευση*, Εκπαιδευτικά, τεύχ. 13, φθινόπωρο 1988, σσ. 73-91.
4. Γεωργούλης Κ.Δ., *Πλάτωνος Πολιτεία, εισαγωγή, ερμηνεία και σημειώσεις*, εκδ. οίκος «Ι. Σιδέρης», Αθήνα 1963.
5. Chatelet, *Πλάτων, Η Φιλοσοφία τ. Α΄, Από τον Πλάτωνα ως τον Θωμά Ακινάτη*, Γνώση, Αθήνα 1984.
6. Δεσποτόπουλος Γ. , *Πολιτική Φιλοσοφία του Πλάτωνος*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1980.
7. Δεσποτόπουλος Κ. Ι., *Φιλοσοφία της ιστορίας κατά Δημόκριτον*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1983.
8. Δεσποτόπουλος Κ. Ι., *Μελετήματα πολιτικής φιλοσοφίας*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1983.
9. Δρακόπουλος, Νασιτούλης, Ρώμας, *Πλάτωνος Πολιτεία*, εκδ. Σαββάλα, 1999.
10. Dodds E. R., *Οι Έλληνες και το παράλογο*, μετάφραση-εισαγωγή Γ. Γιατρομανωλάκη, εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1978.
11. Guthrie W.K.C., *Οι Έλληνες φιλόσοφοι*, εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1993.
12. Ζηγκόν Ο., *Βασικά προβλήματα της αρχαίας φιλοσοφίας*, μτφρ. Ν. Μ. Σκουτερόπουλος, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1991.
13. Θεοδωρακόπουλος Ι., *Εισαγωγή στον Πλάτωνα*, Αθήνα 1964.
14. Θεοδωρακόπουλος Ι., *Σοφιστές, Σωκράτης, Πλάτωνας στην «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τ. Γ2, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1972.
15. Κατσιμάνης Κ.Σ., *Πλάτων και Αριστοτέλης, Φιλοσοφική ερμηνεία επιλεγμένων κειμένων*, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2001.
16. Κοκκίνης Κ., *Πλάτωνος Πολιτεία*, Βιβλιοθήκη της αξιολόγησης, Ε.Ο.Σ.Κ., Αθήνα 2006
17. Κουγέ Α., *Φιλοσοφία και Πολιτεία. Εισαγωγή στην ανάγνωση του Πλάτωνα*, μτφρ. Λένα Κασίμη, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1990.
18. Κορδάτος Ι., *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Φιλοσοφίας*, Μπουκουμάνης, Ε' έκδοση, Αθήνα 1972
19. Κύρκος Α., *Αρχαίος ελληνικός διαφωτισμός και Σοφιστική*, Αθήνα 1992.
20. Lesky Α., *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας*, Θεσσαλονίκη 1978.
21. Μιχαηλίδης Π., *Πλάτων. Λόγος και Μύθος*, εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1998.
22. Μοσχονάς Σ., *Τα φιλοσοφικά μαθήματα στο Γυμνάσιο και το Λύκειο*, Αθήνα 1993.
23. Μπαγιόνας Α., *Ιστορία της αρχαίας ελληνικής ηθικής από τους προσωκρα-*

- τικούς ως την αρχαία Ακαδημία, Θεσσαλονίκη 1974.
24. Μπαγιόνας Α., *Η ιστορικότητα της συνείδησης στη φιλοσοφία του γαλλικού διαφωτισμού*, εκδ. Ολκός, Θεσσαλονίκη 1974.
 25. Μπαγιόνας Α., *Ιστορισμός και ανθρωπισμός*, ανατύπωση από το περιοδικό Παρνασσός, τ. ΙΖ', αριθ. 1, Αθήνα 1975
 26. Μπαλάσκας Κ., *Ήσυχος άνθρωπος και πολιτικός, Λόγος και πράξη*, 7, τ. Α', Αθήνα, χειμώνας 1979, σσ. 3- 12.
 27. Μπαρτζελιώτης Λ., *Πόλις και Πολιτική Επιστήμη*, εκδ. Τυπωθήτω.
 28. Παπαγιώργης Κ., *Ο νομοθέτης που αυτοκτονεί. Μια πολιτική ανάγνωση του πλατωνικού έργου*, Αθήνα 1980.
 29. Παπανούτσος
 30. Popper K., *Η ανοιχτή κοινωνία και οι εχθροί της*, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα 1980.
 31. Reinhardt K., *Ψυχής Λόγος. Ψηλαφήσεις της αρχαιοελληνικής πνευματικότητας*, εισαγωγή, μετάφραση Θεόδωρος Λουπασάκης, εκδ. του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα 1992.
 32. Στέφος Α., *Αρχαία Ελληνική Γραμματεία. Ερμηνευτικές και διδακτικές δοκιμές*, II, εκδ. Πορεία, Αθήνα 1993
 33. Taylor E., *Πλάτων. Ο άνθρωπος και το έργο του*, Μορφωτικό Ίδρυμα εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1996.
 34. Τσάτσος Κ., *Η κοινωνική φιλοσοφία των αρχαίων Ελλήνων*, "Εστία" 1.Δ. Κολλάρου, Αθήνα 1996.
 35. Τσάτσος Κ., *Πλάτωνος πολιτικά*, στα «Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών» (41) , 1966.
 36. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, *Αρχαία Ελληνικά Φιλοσοφικός Λόγος*, Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα, 1999
 37. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, *Επαναληπτικές ασκήσεις Κ.Ε.Ε.*
 38. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων, *Ψηφιακά Εκπαιδευτικά Βοηθήματα*, Αθήνα 2010
 39. Φίλιας Β., *Κοινωνικά συτήματα*, εκδ. Νέα σύνορα, Αθήνα 1978.
 40. Φλώρος Σ., *Πλάτωνα Πολιτεία* , Ελληνοεκδοτική, Αθήνα 2004.
 41. Φωτεινής Αθανάσιος, *Η διαχρονικότητα της θεωρίας της γνώσεως του Πλάτωνος*, εκδ. Ερωδιός, 1998.
 42. Χρηστίδης Χ., *Προτάσεις για μια ευχάριστη διδασκαλία των αρχαίων Ελληνικών*, Αθήνα 1989.
 43. Ψυχοπαίδης Κ., *Ο φιλόσοφος, ο πολιτικός και ο τύραννος*, εκδ. Πόλις, Αθήνα 1999.
 44. Vlastos G., *Δικαιοσύνη και ευτυχία στην Πολιτεία, Βαθμοί πραγματικότητας στον Πλάτωνα*, σε Πλατωνικές μελέτες, μετάφραση Ιορδάνη Αρζόγλου, εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1994.
 45. Zeller E. - Nestle W., *Ιστορία της Ελληνικής Φιλοσοφίας*, μετάφραση. Χ. Θεοδωρίδης, εκδ. Παν/μίου Θεσ/νίκης, 1942.

Λεξικά

1. Γεωργοπαπαδάκου Α., *Το μεγάλο λεξικό*, εκδ. Μαλλιάρης - Παιδεία.
2. *Λεξικό της κοινής Νεοελληνικής*, εκδ. Ινστ. Νεοελλην. Σπουδών, Θεσσαλονίκη 1999.
3. Lidell H.G.- Scott R., *Μέγα Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής γλώσσης*.
4. Μπαμπινιώτης Γ., *Λεξικό της Νέας Ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα 1998.
5. Παπανικολάου Γ.Ν., *Λεξικόν των ρημάτων της Αττικής πεζογραφίας*, εκδ. Παπαδήμα, Αθήνα 1985 .
6. Σταματάκου Ι. , *Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσης*.
7. Τεγόπουλος – Φυτράκης, *Λεξικό της Νεοελληνικής γλώσσας*.
8. Hofmann J. B., *Ετυμολογικόν λεξικόν αρχαίας ελληνικής*, Αθήνα, 1974.
9. *Ιστορία του ελληνικού Έθνους*, τόμος Γ2, Εκδοτική Αθηνών.

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ ΜΕΣΗΣ & ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ε. ΣΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ασπασίας 76-78, Χολαργός Τηλ. 210 6512099

e-mail: stogiannis@stogiannis.edu.gr

www.stogiannis.edu.gr

